

# Grzegorz Białuński

---

"Nazwy miejscowości byłych powiatów gołdapskiego i oleckiego",  
Krystyna Szcześniak, Gdańsk 1994 :  
[recenzja]

---

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 2, 323-324

---

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

opinie historiografii polskiej XIX i XX w. o Władysławie Białym. Przedstawił on również podstawę źródłową opracowywanej przez siebie monografii tego kontrowersyjnego Piasta. Andrzej Gryguć w krótkim przyczynku podał kilka uwag o łowach Jagiellonów w puszczech ziemi bielskiej.

Recenzowany tom kończą trzy omówienia. Pierwsze pióra Zdzisława Taźbierskiego, dotyczy książki Józefa Śliwińskiego, *Kazimierz Wielki. Kobiety a polityka* (Olsztyn 1994), drugie monografii *Z dziejów Rucianego-Nidy i okolic* (Olsztyn 1994) — budzi wątpliwości zasadność zamieszczenia tego rodzaju „recenzji” w księdze pamiątkowej; Józef Mieczysław Bagiński omówił ceną monografię Alojzego Szorca, *Dominium warmińskie 1243—1772. Przywilej i prawo chełmińskie na tle ustroju Warmii* (Olsztyn 1990).

Na koniec wypada wyrazić słowa uznania środowisku olsztyńskiemu, a zwłaszcza prof. dr. hab. Józefowi Śliwińskiemu, za podjęcie przygotowania interesującej i w wielu miejscach przynoszącej nowatorskie ustalenia książki pamiątkowej. Prof. dr. Kazimierz Jasiński jest, jak tego dowodzi opublikowana książka, cenionym badaczem i lubianym człowiekiem również w środowisku historyków olsztyńskich.

Wiesław Sieradzan

**Krystyna Szcześniak, *Nazwy miejscowości byłych powiatów goldapskiego i oleckiego*, Gdańsk 1994, Pomorskie monografie toponomastyczne, nr 12, ss. 305.**

Przedmiotem analizy są nazwy miejscowości powiatów oleckiego i goldapskiego w granicach sprzed 1975 r. Autorka przedstawiła ich etymologię, podział semantyczny oraz analizę obcych wpływów. Podstawę rozważań stanowiły 1193 nazwy polskie i 1868 nazw niemieckich. Praca składa się z trzech rozdziałów. Pierwszy ma charakter wstępny, tutaj zostały omówione źródła, literatura oraz charakterystyka badanego obszaru. W rozdziale następnym ukazano zarys osadnictwa i dyskusję nad nazewnictwem w latach 1945—1947/1948. W ostatnim rozdziale autorka podzieliła i wstępnie omówiła nazwy miejscowości, a w końcu przedstawiła analizę nazw w odpowiednich grupach semantycznych.

K. Szcześniak przedstawiła zarys osadnictwa, zgodnie z ustaleniami dotychczasowej literatury. W sumie najwięcej osad powstało w połowie XVI w., np. w latach 1551—1575 aż 105 wsi. Główny wysiłek kolonizacyjny podjął książę Albrecht Hohenzollern. Osadnikami byli Polacy z pobliskiego Mazowsza, rzadziej Litwini i Rusini, czasami Staroprusowie. Taki obraz osadnictwa miał wpływ na kwestie nazw miejscowości. Przykładowo, nazwy słowiańskie znajdują się głównie bliżej granicy z Mazowszem, im dalej na północ i zachód, tym jest ich mniej. Natomiast szczególne nagromadzenie nazw niepolskich (pruskich i litewskich) występowało w latach 1554—1557 (12 nazw), 1562—1564 (21).

Autorka bardzo słusznie podkreśliła chaos w nazewnictwie po zakończeniu II wojny światowej. Zalecenia Komisji Ustalania Nazw Miejscowości nadal nie zawsze są stosowane, stąd zasadny wniosek o zlikwidowanie istniejących podwójnych nazw urzędowych. Należałoby w tym celu zweryfikować niesłuszne ustalenia Komisji i wydać staranniej, przy współpracy z językoznawcami, spisy miejscowości.

Najcenniejszą część pracy stanowi analiza nazw miejscowości. K. Szcześniak

przyjęła zasadę omówienia według podziału semantycznego. Wydzielonych zostało więc siedem grup głównych, w tym dodatkowe podgrupy. Nazwy miejscowości zostały podzielone na: I. Nazwy odosobowe, pochodzące od: 1) imion (65/w tym 32 polskie), 2) nazwisk (98/65), 3) herbów (2/2), 4) przyzwisk, przydomków (16/11), 5) i inne (7/5). II. Nazwy typograficzne: 1) związane z florą i fauną badanego terenu (59/32), 2) związane z wodą, hydrografią (16/10), 3) ogólnie określające teren (60/26). III. Nazwy kulturowe związane z człowiekiem i jego działalnością (28/18). IV. Nazwy przeniesione: 1) z innej wsi (12/10), 2) z innego obiektu, np. z nazwy jeziora, rzeki (29/16). V. Nazwy nowe (22/22). VI. Nazwy: 1) niejasne (15/9), 2) ciemne (13/7). VII. Nazwy podwójne. Nazwy omawiano według określonego schematu: nazwa urzędowa polska, charakterystyka miejscowości, inne nazwy (chronologicznie) oraz etymologia nazwy.

Powyższy schemat może sprawiać pewne problemy dla nie przygotowanego merytorycznie czytelnika. Prostszy niewątpliwie byłby układ alfabetyczny, ale nie stanowi to zarzutu, bo analiza nazw została wykonana bardzo rzetelnie. Z ogólnych wniosków należy podkreślić, że spośród 506 nazw urzędowych — 293 to nazwy polskie (według autorki „rodzime”) i 213 niepolskie (według autorki „obce”). Semantyczny układ nazw wykazał natomiast wyraźne odzwierciedlenie historii i krajobrazu w miejscowym nazewnictwie.

Zawartość merytoryczna pracy niewątpliwie wypełnia lukę z dziedziny onomastyki na Mazurach. Mniej zadowalające są pewne stwierdzenia potoczne, zdecydowanie nieszczęśliwie (fałszywie) używane w pracy. Autorka konsekwentnie określa Mazury jako kraj rodzimy, rdzennie polski. Rok 1945 nazywa zawsze „wyzwoleniem”, a okres wcześniejszy jako niewolę. Takie określenia są przeniesione jakby z innej epoki i stanowią nadużycie obiektywizmu, koniecznego w badaniach naukowych. W związku z powyższym należy też zakwestionować podział na nazwy rodzime i obce, użyte bardzo subiektywnie (niezręcznie).

Inna kwestia, już bardziej dyskusyjna, to używanie w stosunku do Prus i Litwinów określenia — ludy „bałtyckie”, kiedy do niedawna językoznawstwo i większość nauk przyjmuje określenie ludy „bałtyjskie”. Oba terminy to przecież terminy sztuczne, dlaczego więc zmieniać ustaloną już terminologię?

Pominę drobne uwagi na temat błędów literowych (korektorskich), dodam jeszcze jedynie zauważony brak dwóch pozycji w spisie literatury: J. Frenzel, *Beschreibung des Kreises Oletzko*, Margrabowa 1870 oraz Ch. Grigat, *Geschichte des Kreises Treuburg*, Treuburg 1938. W sumie praca, pomimo powyższych zastrzeżeń, jest cenna i niewątpliwie będzie z dużym pożytkiem wykorzystywana przez językoznawców, historyków i innych.

Grzegorz Białuński

**Grzegorz Jasiński: *Mazurzy w drugiej połowie XIX wieku. Kształtowanie się świadomości narodowej, Rozprawy i Materiały Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego*, nr 143, Olsztyn 1994, ss. 212.**

Badania sfery świadomości narodowej nie były dotychczas tematem często poruszonym przez naszych historyków. Fundamentalna praca Józefa Chlebow-